

SINTEZA-KCD – Koalicija civilne družbe za prenovo

Spoštovana gospa Simona Toplak, odgovorna urednica Financ, pošiljam vam v objavo odgovor na "iskrene argumente" za razprodajo slovenskih podjetij g Roka Novaka. Mislim, da ste to nekako dolžni storiti, da ne bo izpadlo, da Finance enostransko podpirate samo stališča za razprodajo, nasprotnim tezam pa ne odpirate prostora. Za objavo se vnaprej zahvaljujem. Vaš Emil Milan Pintar

Iskreno neoliberalno zavajanje ali prazni »argumenti« g Roka

V četrtek, 12. februarja 2015 je v »Financah« g Rok Novak objavil članek z naslovom »[Dajmo končno iskreno – kdo je tisti, ki ni ponudil argumentov?!](#)«, v katerem je ponudil pet »argumentov« za vsesplošno privatizacijo v Sloveniji. Pri tem ga je rahlo zaneslo, saj nam je prepovedal, da se oglasimo v medijih, dokler ne bomo znali »prepričljivo odgovoriti« na njegovih pet točk. Kar pa sploh ni težko, saj imajo vse njegove točke skupen imenovalec, neoliberalizem, ki pa je sam po sebi sporna ideologija.

OGLEJMO SI TE TOČKE POBLIŽE

»Prvič: državno lastništvo pomeni prisilno sovlagateljstvo državljanov...«. Sprejmimo to tezo za razpravo. Če so državljanji sovlagatelji (čeprav po g Roku »prisilni«), so torej pravi lastniki teh podjetij. Podjetja so torej že privatizirana, so po njegovem že v lasti zasebnih vlagateljev, in nekakšna »druga privatizacija« ni niti potrebna – niti, de jure, mogoča, brez prisilne razlastitve teh lastnikov! Ko zagovarja to drugo privatizacijo podjetij, de facto zagovarja razlastitev »prisilnih sovlagateljev«, torej nacionalizacijo, ki bi pravno šele omogočila prodajo.

Če se g Rok res iskreno zavzema za pošteno privatizacijo, potem bi se moral zavzeti, da iz tega lastništva izvedemo upravljaljske pravice, ki v tem primeru ne bi pripadle samo zaposlenim, temveč državljanom v celoti, in to tako tisti del pravic, ki izhaja iz lastništva kot tisti del, ki izhaja iz dela.

Še večji problem v njegovem razmišljanju pa nastane, če hoče nekdo ta podjetja prodati »za svoj žep«! Je vlada res dobila mandat za to prodajo, pa za usmeritev kupnine »po svojih prioritetah«? Če v to nismo povsem prepričani, bi bilo najbolje, da prosimo vlado, da prodajo Telekoma preveri na posvetovalnem referendumu.

V tem razmisleku se je torej prvi argument g Roka izkazal za prazen, nelogičen, nedomišljen. Poglejmo njegov drugi argument.

»Drugič:...podjetja v državni lasti so v povprečju manj donosna,...« Ta njegov argument drži, dokler se giblujemo ujeti v ozko logiko profitabilnosti podjetja – in v to logiko je ujetih večina privatnih podjetij in korporacij. In vsi neoliberalci, ki to ponavljajo kot ideološko mantro.

Toda čeprav je vsako podjetje v principu res namenjeno proizvodnji in njegovo uspešnost merimo v učinkovitosti proizvodnje in prodaje, je vendar vsako podjetje, naj neoliberalci to priznajo ali ne, mnogo bolj zapletena družbena organizacija. Poleg profita so tu aktualna vprašanja vlaganj v kvaliteto delovnih mest (pogoji dela), vprašanja socialne varnosti glede zaposlitve oz odpovedi, vprašanja toleriranja socialnih paradig (vključno z dejstvom, da pri nas ni mogoče odpustiti noseče delavke ali poškodovanega delavca), predvsem pa je tu tudi problem okolja in vračanja dela profita v družbo.

Seveda vseh teh pomislekov ni mogoče splesti v poenostavljen sklep, da so državna podjetja povsem nedolžna, npr pri onesnaževanju okolja ali slabih pogojih dela, da so torej a priori »boljša«, so pa analize obnašanja privatnih podjetij dovolj zgovorne, da izničijo ravno tako poenostavljen sklep g Roka, da so privatna podjetja »uspešnejša«. Da, pri ustvarjanju profita, toda povsem jasno je, da ta profitabilnost, če je edini kriterij in neomejeni cilj, ki posvečuje vsa sredstva privatnega podjetja, na

drugih ravneh (okolje, zdravje, socialna varnost, itd) povzročča velike družbene stroške. Privatizirani Telekom bo bistveno povečal svojo profitabilnost, ko bo novi lastnik, nemški Telekom, odpustil 500 delavcev – in potisnil vprašanja njihove eksistence in socialne varnosti na naš proračun.

To g Roka in njemu podobne neoliberalce seveda ne zanima. Kot pravi hipokriti bi ti ljudje radi uživali vse dobrobiti našega zdravstva in izobraževanja (verjamem, da ima g Rok polno zdravstveno in pokojninsko zavarovanje, in tudi izobraževal se je na naše stroške!), vso socialno varnost v naši družbi, obenem pa naša podjetja prisilili v kapitalističen način mišljenja, v kapitalistično profitabilnost. In ker to ne gre, bi jih enostavno prodali tujim kapitalistom.

Če ne vidite povezanosti med ustrojem podjetja in ustrojem družbe, potem ste, g Rok, v srednji šoli prespali že prvo uro sociologije.

Oglejmo si njegovo tretjo tezo, zakaj je treba v Sloveniji vse in takoj privatizirati.

»Tretjič: Državna podjetja so tudi vir sredstev in sponse moči ter nadzora za interesne mreže, ki jih upravljajo«. Čeprav tega stavka ne razumem popolnoma (»sponse moči«; bolje bi bilo: temelji moči!), se strinjam z njegovo tezo, da so državna podjetja v naših razmerah (pogosto, običajno) vir moči številnih manipulacij.

Toda to ni problem teh podjetij, to je problem naše politike in njene nesposobnosti in nemorale. Spremeniti je torej treba politiko, imenovanje uprav državnih podjetij iztrgati iz domene političnih strank in njihovega mešetarnenja, upravljanje teh podjetij »podružbiti« tudi z uzakonitvijo javnega nadzora in prisotnosti predstavnikov civilne družbe v njihovih nadzornih svetih. Mogoče pa bi vi, g Rok, vendarle našli nekaj časa in prebrali predstavitev g Cetinskega, kako je sestavljen in kako deluje nadzorni svet nemškega državnega (!) podjetja Fraport, kateremu smo prodali naše državno podjetje, Letališče JP. In tej prodaji vi in vaši somišljeniki pravite privatizacija.

In še nekaj: res je, da so (uspešna) državna podjetja vir sredstev in sporne moči tistih, ki jih direktno ali indirektno upravljajo. Ne razumem pa povsem, zakaj naj bi bila ta podjetja vir moči nemškega kapitalista ali nemške države, ne pa slovenske države, ko pa so nam prav Nemci pokazali, kako in kdaj so lahko tudi državna podjetja (Fraport) uspešna.

Četrty argument g Roka je še bolj ideološki: »Za razvoj podjetij je potreben svež kapital«

Res je, toda prodaja teh podjetij, ki jo vi v svoji neoliberalistični zaslepljenosti neupravičeno imenujete »privatizacija«, ne prinese svežega kapitala podjetju, temveč prav tistim »interesnim mrežam«, ki jih obsojate v prejšnji tezi.

Še več: večina sedanjih prodaj naših podjetij poteka globoko pod potencialno realno ceno, ki je bila izračunana pred leti, v obdobju naše največje krize (sklepam, da podpirate tudi prodajo kakih 200 mio evrov vrednega podjetja Trimo za 30 mio; in drugo vprašanje: koliko so realno vredni portoroški hoteli, prodani za 27 mio evrov?). Prav ta podcenjenost naših podjetij ustvarja široko paleto možnosti novemu lastniku, da z zaostritvijo pogojev dela, »zaposlitvenim očiščenjem« (hrvaški Telekom po prodaji Nemcem) prodano podjetje samo sebe izplača. Ta manever prav zdaj poteka v Mercatorju, v Heliosu je praktično »uspešno zaključen«.

Problem ni svež kapital, kot vi trdite. Prav zdaj je na svetovnih trgih dovolj svežega kapitala po izjemno nizki ceni. Na drugi strani imamo Slovenci v nogavicah od Polzele do Bahamov kakih 20 Mrd evrov, torej 10 krat več, kot bomo iztržili z dokončno razprodajo kakih 50 slovenskih podjetij, ki jih ta trenutek prodajajo odtujeni centri politične moči: vlada, Slaba banka, državni holding, vse banke, itd.

Problem torej ni kapital, problem je, kako lahko do njega pridejo podjetja, ki ga potrebujejo. Vprašajte se, zakaj v taki državi, kot jo imamo, ni mogoče prepričati Slovencev, naj vložijo svoj denar v slovenska podjetja, in dobili boste potreben odgovor. V kolikor seveda ne gre za sporno (nezakonito) pridobljen denar, ki ga sedanji lastniki niti razkriti ne smejo.

Najbolj ideološki pa je seveda peti argument g Roka: »Privatizacija je nujna tudi zaradi javnofinančnega položaja.«

To je čisto nesmisel: z načrtovano prodajo podjetij se bo naša javnofinančna situacija spremenila na slabše: samo s prodajo Telekoma za kakih 50 mio evrov letno na prihodkih (izvožen profit) in za kakih 50 mio letno na odhodkih proračuna (povečana nezaposlenost za 500 ljudi, povečani socialni transferi itd).

V podporo svoji tezi, da moramo čim prej »privatizirati« (torej razprodati pod ceno) čim več podjetij, priključuje g Rok na pomoč »ekonomsko znanost« torej grafe, ki kažejo gibanje slovenskega BDP in javnega dolga, odhodke proračuna in plan odplačil dolga državnega proračuna.

Izbor teh grafov meji že na zavestno manipulacijo. Če se hoče g Rok pogovarjati o slovenskem državnem dolgu, potem bi se spodobilo (bilo bi strokovno korektno!), da slovensko zadolženost najprej primerja s stopnjo zadolženosti drugih držav v EU. Toda tega ne stori, verjetno iz enega samega razloga: ker bi mu graf pokazal, da je Slovenija **PODPOVPREČNO** zadolžena. Bistveno manj kot npr Italija (trikrat manj na prebivalca!), pa tudi manj kot Nemčija (dvakrat manj!) ali Francija (dvakrat manj) ali Velika Britanija. Poglejmo si to na grafu, ki kaže tudi zadolženost na prebivalca:

GRAF 1. ZADOLŽENOST POSAMEZNIH DRŽAV (z evrom) V BDP IN NA PREBIVALCA:

Država	Debt as % of GDP	Population	Debt per Citizen
Slovenia	74.04%	2,060,821	15.617,00 €
Austria	75.59%	8,443,000	34.284,00 €
Belgium	108.77%	11,161,642	42.037,00 €
Cyprus	116.82%	865,878	26.841,00 €
Estonia	10.50%	1,324,814	1.733,00 €
Finland	58.96%	5,426,674	25.140,00 €
France	93.94%	65,633,194	36.332,00 €
Germany	80.86%	81,751,602	32.063,00 €
Greece	167.59%	11,062,508	29.866,00 €
Ireland	115.03%	4,591,087	49.515,00 €
Italy	138.37%	60,820,764	42.620,00 €
Luxembourg	24.23%	537,039	24.397,00 €
Malta	75.23%	421,364	15.794,00 €
Netherlands	76.00%	16,779,575	33.269,00 €
Portugal	131.61%	10,487,289	25.535,00 €
Slovakia	58.68%	5,410,836	9.369,00 €
Spain	96.82%	46,704,308	21.015,00 €

Če bi bil g Rok strokovno korekten, bi moral »težo« (breme) tega dolga nato pomeriti v stopnjah rasti BDP teh držav, kar posredno kaže možnost (čas) razbremenjevanja zadolženosti. Toda tudi tega ne stori. Verjetno spet zato ne, ker podatki kažejo, da je slovenski BDP med najhitreje rastočimi v EU, torej breme zadolženosti med relativno manjšimi!

To pa ni več osebno stališče temveč skrajno nekorektno, nestrokovno utemeljevanje neresnice o nujnosti razprodaje slovenskih podjetij.

ZAKAJ JE TOREJ RAZPRODAJA TAKO NUJNA?

Ker so se tim »argumenti« g Roka za »privatizacijo« (točneje, razprodajo naših podjetij!) izkazali za prazne, v določenem delu pa celo za nelogične, zavajajoče in neiskrene, smo se dolžni vprašati, zakaj potem del slovenske politike trmasto vztraja pri tej razprodaji. Imajo politiki v vladi napačne svetovalce, same neoliberalce, ki so jo iz ideoloških razlogov in iz nedoumevanja posledic prepričali v razprodajo? Je razlog res v strahu pred nekakšno »izgubo kredibilnosti«, če bi zdaj novi DZ in nova vlada v povsem drugačni situaciji, kot sta te odločitve sprejela vlada gospe Bratušek in DZ v prejšnjem sklicu, spremenil? To je skrajno nepolitično: vsaka nova vlada ima ne samo pravico spreminjati odločitve prejšnje vlade, temveč pogosto to mora storiti, saj je prav zato in za to dobila svoj mandat.

Drugače je seveda, če obstoje določene mednarodne pogodbe, pravno veljavne podpisane obveznosti. Toda vlada g Cerarja nam takih pogodb ni pokazala, niti jih ni navajala. Pa sem prepričan, da bi jih, če bi obstajale, saj bi s tem močno razbremenila pritisk večjega dela javnosti nanjo. Podatki anket namreč kažejo, da je kar dve tretjini vprašanih proti prodaji Telekomu in Cerarjevi stranki se lahko ponovi usoda prejšnjih instant strank, če bo vztrajala pri prodaji, ne da bi zanjo navedla veljavne razloge. Popravljanje proračunskega primanjkljaja to pač ni, kot kažejo podatki.

Če torej odpadejo vsi znani in racionalni razlogi, nam na miselnem situ ostane tisti, ki je v politiki zelo pogost, skoraj nikoli pa ne javno razgrnjen in jasen: izsiljevanje naših gospodarskih, finančnih in političnih partnerjev.

Naš najmočnejši gospodarski partner je Nemčija, ki danes direktno posega v prevzemanje naših ključnih infrastrukturnih gospodarskih vozlišč (telekomunikacije, železnica, transport), ko ustvarja doslej, v modernih časih, nevideno dominacijo v Evropi. Naš najpomembnejši politični partner so zaradi Nato pakta predvsem ZDA, ki že leta vršijo prekomeren politični in diplomatski (g Mussomeli!) pritisk na hitro privatizacijo Slovenije. Naši najpomembnejši finančni partnerji so naše upnice, mednarodne banke, ki z neomejeno količino realnega (tiskarne dolarjev in evrov po znanih podatkih spet delajo s polno paro!) in virtualnega denarja »regulirajo« ceno našega zadolževanja.

Eni in drugi in tretji imajo torej za izsiljevanje slovenske vlade (Slovenije) dovolj vzvodov in moči. Zato se moramo vprašati, kakšni so njihovi pravi razlogi, saj Slovenija ni neko veliko, pomembno gospodarstvo.

TRN V MEDVEDOVI ŠAPI

Da bi razumeli vso globino tega vprašanja, moramo najprej pogledati geostrateški okvir sodobne kapitalizacije sveta. Ta na eni strani spodbuja neverjetno koncentracijo kapitala: v ZDA čedalje manjši odstotek ljudi razpolaga s čedalje večjim deležem nacionalnega bogastva, s tem pa tudi politične moči. Ker kapitalizem uveljavlja razmere, v katerih so prihodki od kapitala vselej večji kot prihodki iz dela, se ta koncentracija neprestano in čedalje hitreje povečuje. Celo v obdobju sedanje gospodarske krize, v kateri je prišlo do neverjetnih razvrednotenj premoženja, je koncentracija kapitala nenehno in hitro naraščala in danes je v ZDA za kakih 20% večja, kot je bila pred krizo.

Da bi ohranjali ta trend in povečevali razliko med prihodki iz dela in prihodki iz kapitala v korist slednjih, mora kapitalistični sistem neprestano težiti k razvrednotenju vrednosti dela. Tega ne počne samo s kontrolo mezd, temveč predvsem z bistvenim zmanjševanjem »družbenih« stroškov dela: pokojnin, zdravstvenih stroškov, izobraževanja, kulture, varovanja okolja, socialne varnosti. S prenašanjem teh stroškov v zasebni sektor ne le, da so dobrobiti teh dejavnosti namenjeni zgolj bogatim, preko zasebnega financiranja bolnic, fakultet in raziskovalnih centrov lahko koncentrirani kapital neposredno vpliva na politiko, torej na smer razvoja kapitalističnih družb. In ta je jasna: povečevanje profita za vsako ceno, in njegova vse hitrejša koncentracija. In tako kot je nekoč osmanski sultanat iz dečkov vsega sveta rekrutiral svojo vojsko janičarjev, tako danes kapital iz

intelektualcev vsega sveta množično producira neoliberalce. Ti so danes elitna in brezobzirna vojska svetovne kapitalizacije.

V kontekstu tega ekonomsko-političnega trenda, v katerem je kapitalizem iz ekonomske teorije postal politična ideologija, je sedanja Slovenija, taka, kot (še) je, kot trn v medvedovi šapi. In zbuja prav toliko pozornosti in nejevolje. Zato organiziran pritisk kapitala nanjo.

V KAKŠNI DRUŽBI ŽELIMO ŽIVETI?

Pravo prisposodbo tega dogajanja nam danes dajejo ZDA. To ni uspešna država s tristo mio prebivalci: to je uspešna država za kakih 50-70 mio svojih prebivalcev. Vsi ostali so degradirana populacija; deloma zaradi barve kože, deloma zaradi slabše izobrazbe, predvsem pa zaradi sistema dela. Neomejeno lahkotno odpuščanje zaposlenih je sto mio ljudi spremenilo v prekarce brez socialne varnosti. Manj kot 20% zaposlenih ima zagotovljene pokojnine, 40 mio jih je, tudi po Obamovi reformi, brez osnovnega zdravstvenega zavarovanja, naslednjih 40 mio ima le delno oz minimalno. Bolezen v družini, ki zahteva hospitalizacijo, za 80% družin pomeni finančni bankrot družine.

To je torej kapitalistična družba »par excellence«, kamor nas vabijo neoliberalci. Ko se g Rok sprašuje, v kakšni družbi bi radi živeli, naj vpraša Slovenke, ali bi se strinjale, da se porodniški dopust skrajša na tri tedne!

Če me boste zavrnil, da so to pač ZDA, da pa je v Nemčiji (ali celo v Skandinaviji) povsem drugače, boste samo izzvali vprašanje: če pri nas po hitrem postopku vpeljemo stroga kapitalistična načela (privatizacija vsega), ali se bo ta naš kapitalizem uveljavil na nemški ali na ameriški način?

Ko smo pol stoletja nazaj govorili o socializmu, ki je kot »načrt pravičnejše družbe« nastal v Nemčiji, so ga pa po tem načrtu zgradili na Kubi, v SZ, v Severni Koreji?! Ali niso v vseh teh izvedbah socializma prevladale zakonitosti družbene nerazvitosti teh držav, za katere je temeljno načelo, da politika nad seboj ne dopusti nobenega javnega nadzora, nobenega nadzora civilne družbe. V vseh teh deželah je socializem dobil značaj diktature, čeprav je bila politika izvorno zamišljena kot podružbena, kor »res public«.

Tudi slovenska politika ne dopusti nobenega javnega nadzora, zato ima Slovenija značaj mlačne diktature in odtujene države. Naša strankokracija ne dovoli niti nadvse potrebnega popravka volilnega sistema, ki zdaj proizvaja le negativno kadrovske selekcijo. In v tej invalidni slovenski »demokraciji« seveda ne moremo uveljaviti skandinavskega kapitalizma. Privatizacija in razprodaja naših podjetij in nato zdravstva, izobraževanja in kulture nas v svetovnem kontekstu vodi v položaj kolonije, na notranjem družbenem planu pa v nekakšen brezpraven divji zahod.

Pri tem moramo opozoriti še na eno pomembno dejstvo: čeprav je Nemčija razvila številne mehanizme za brzdaje profitnega gona kapitala, to velja in uveljavlja samo v Nemčiji. Ko njen kapital prestopi nacionalne meje, postane enako brezobziren, kot je ameriški. Nemčija v Grčiji, na Hrvaškem, na Češkem ali v Ukrajini prav nič ne omejuje eksploatorske narave svojega kapitala, temveč jo, nasprotno, podpira s svojo politično močjo! Naivni bi bili, če bi pričakovali, da tega ne bo počela v Sloveniji!

Da bi družbe razvile te mehanizme javnega nadzora, ki bi vsaj delno omejevali divjanje profitnega gona, ki je temeljno gibalno kapitalizma, potrebujejo vsaj 50 -100 let nacionalnega kapitalizma, dve do tri človeške generacije in dve do tri velike družbene krize. Tu se zgodovine ne da prehitovati.

RAZLOGI ZA IN PROTI PRIVATIZACIJI (RAZPRODAJI)

Iz povedanega je razvidno, da obstoji en sam razlog za razprodajo slovenskih podjetij: nemoč slovenske vlade, da se upre načrtnemu izsiljevanju naših partnerjev. Ta nemoč izhaja iz neustrezne, nesposobne kadrovske strukture slovenske politike, ta pa iz zgrešenega sistema volitev, ki povzroča negativno kadrovske selekcijo. Menjavanje vlad seveda ni nobena rešitev.

Obstoji pa vsaj deset dobrih razlogov proti razprodaji. Ne bomo naštevati vseh, samo opozorimo na naslednje:

- hitenje s prodajo zmanjšuje ceno podjetij, ki jih prodajamo;
- cene podjetij, ki jih prodajamo, so bile določene v obdobju globoke krize; z rastjo našega DBP raste tudi realna cena (vrednost) večine teh podjetij;
- s prodajo teh podjetij niti trenutnega primanjkljaja proračuna ne moremo rešiti; na srednji rok pa primanjkljaj zaradi odliva dobička od teh prodanih podjetij le še povečujemo;
- če ne moremo uveljaviti družbenega nadzora nad upravljanjem podjetij v naši lasti, kako jo bomo nad podjetji v tuji? Z večino podjetij v tuji lasti imamo kar nekaj težav (Helios, Cementarna, Mercator itd);
- rešitev problema torej ne leži v prodaji podjetij in sistemov, temveč v spremembi njihovega upravljanja in upravljanja z državo;
- da bi to dosegli, moramo sistemsko odpraviti elitizem slovenske politike in sistem negativne strankokracije ter razviti institucije civilne družbe za nadzor nad politiko;
- če tega ne storimo, nas pospešena privatizacija pelje v primitivno kapitalsko družbo, kjer bodo privatni interesi povsem izpodrinili javne; položaj delavcev v privatnih družbah, ustanavljanje privatnih zdravstvenih centrov za bogate in zahteve po privatizaciji izobraževanja to pot jasno nakazujejo;
- in nazadnje: komu mora g Cerar dokazovati svojo verodostojnost: svojim volivcem, slovenski družbi, ki ji je zaprisegel, ali svetovnim finančnim centrom in njihovim interesom?!

Nobenega dvoma ni, da se bo tudi Slovenija postopno kapitalizirala; sama se pač ne more učinkovito upreti svetovnim trendom, tudi če bi se za to odločila. Toda to mora početi postopoma in zaporedno z uvajanjem razumnega upravljanja države in njenega premoženja, sicer bo izgubila svojo gospodarsko in politično neodvisnost in nazadnje celo svojo nacionalno identiteto.

Postopoma pa tudi pomeni, da bo pred razprodajo podjetij – v novih okoliščinah bomo to raje imenovali »internacionalizacija« - oblikovala jasno nacionalno strategijo razvoja, določila moderne oblike upravljanja državnih, socialnih in privatnih podjetij, naših in tujih, ter razvila institucije nadzora nad njimi in nad politiko.

Kajti, ne pozabimo: politiki brez nadzora so hitro pokvarljivo blago!

Emil Milan Pintar, mag, fil. soc.. 15.2.2015